

Aile, Ailenin İşlevi

Dr. B. Nilüfer Uluç

- Aile, akrabalık bağlarına dayalı toplumsal bir yapıdır. Bu terim birlikte oturan gruba ya da hane birliğine ya da doğum ya da evlilikle sahip olunan geniş bir akraba ağına işaret edebilir. Bu yüzden aile biçimleri toplumdan topluma değişir ve bu çeşitlilik de belirli bir tanım yapmayı güçleştirir.
- Ailenin farklı kategoriler içerisinde değerlendirilmesi, onun her toplumda ya da aynı toplumda değişik yapı ve özelliklere sahip olmasının doğal bir sonucudur.

- Genel bir tanım yapacak olursak; **aile**, yakın ilişki içinde birlikte yaşayan, çocukları birlikte yetiştiren, emeğin ve diğer kaynakların sağladığı geliri paylaşan ve genelde günlük hayatı paylaşan yerleşik hane grupları olarak tanımlanabilir.
- Bu tanım işlevsel bir tanımdır. Bu tanımdan hareketle ailenin işlevleri şöyle sıralanabilir:

Ailenin İşlevleri

- Aileyi oluşturan bireylerin rol tanımlarını yapmak,
- Çocukların bakım ve yetiştirilmelerini sağlamak,
- Kültürün kuşaklar arası aktarımını sağlamak,
- Eşler arası cinselliğin toplumsal kabulünü sağlamak.
- Ekonomik kaynaklar sağlamak,
- Toplumsal denetim mekanizması oluşturmak,
- Eğitim, eğlence ve diğer toplumsal kurumların da kaynağını oluşturmak.

EVLİLİK BİÇİMLERİ

- **1. Evlilikle kurulup kurulmadığına göre**
 - **Eşsiz aile;** yalnızca bir kadın ve kadının çocuklarından oluşur. Koca/baba zaman zaman ailede bulunur ya da hiç yoktur.
 - **Konjugal aile (evlilik ailesi);** en az bir evli çiftten ve onların çocuklarından oluşmaktadır. Eşler çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşar.

- **2. Aynı hanede bir arada yaşayan evli yetişkinlerin kuşak sayısına göre**
- **Bağımsız aile** birliğinde, diğer kuşakların yetişkinlerinden ya da akrabalarından ayrı, kendi başlarına ikamet eden (yani neolokal yerleşimi olan) tek bir aile birliği vardır. Bildiğimiz tanımıyla anne baba ve evlenmemiş çocuklarının bulunduğu çekirdek aile olarak adlandırılan bu aile birliğinde her üyenin birbiriyle, eşlerin birbirleriyle, ana babanın çocuklarıyla, çocukların birbirleriyle olacak şekilde gelişen ilişkiler ağı bulunur.
- **Geniş aile** birliğinde ise iki ya da daha fazla kuşağın yetişkinlerinin birleştiği çoğul aile birliğidir. Eşlerden birinin ya da ikisinin anne babası aileye dahildir.
- **Birleşik aile** birliğinde ise aynı kuşaktan, büyük bir çoğunlukla kardeş olan iki akraba erkeğin (kimi zaman da kadının), kendi eş ve çocuklarıyla birlikte aynı hanede yaşadıkları aile tipidir.
- Geniş aileler tarım toplumlarına özgü bir eğilimdir; çekirdek aileler ise sanayi toplumlarında, avcı-toplayıcı toplumlarında daha yaygındır.

- Son yıllarda **kuruluşları açısından** yeni aile tanımlamaları da literatüre eklenmiştir. Örneğin boşanma sıklığının artmasıyla daha belirgin hale gelen boşanma ya da ölüm kaynaklı **tek ebeveynli aileler**; boşanmış kişilerin evlenip önceki evliliklerinden olan çocuklarını yeni kurdukları aileye dahil ettikleri **karma aileler (üvey aile)** örnek olarak verilebilir. Ya da **tercihe dayalı aile** tanımı eşcinsel evlilikleri ile oluşan aile birliğini tanımlar.

- **3. Yerleşim birimleri ölçütüne göre**
 - **Kır ailesi;** kırsal özellik gösteren aile tipidir. İki farklı grupta ele alınabilir. Kapalı bir özellik gösteren, dışarı ile ilişkileri çok sınırlı olan kırsal yapılardaki aileler **geleneksel kır ailesi** olarak adlandırılır. Dışarıya açık, pazar üretiminin yapıldığı ve daha yaygın bir iletişim ağının kurulmuş olduğu kırsal yapıdaki aileler ise **çağdaş kır ailesi** olarak adlandırılır.
- Bu iki aile tipi birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Ailenin kuruluşu ile ilgili örüntüler, hane halkı sayısı, ilişkilerin hangi temeller üzerine kurulduğu, aile içi ilişki örüntüleri gibi değişkenlerle farklılıklar ortaya konur.

- **a) Geleneksel kır ailesi:** Dışa açılmamış, kapalı bir ekonomik yapıya sahip kırsal alanlarda hane halkı büyüklüğü fazladır. Çok çocuklu aile oranı yüksektir. Aile büyüklüğü dikey büyüme gösterir yani geniş aile yapısı vardır, eşler ve evlenmemiş çocukların yanı sıra aile büyükleri de vardır. Ayrıca hane içinde erkek ya da kadının kanbağı çerçevesinde yatay şekilde genişleme vardır. Erkeğin ya da kadının akrabalarının varlığından söz edilir.
- Ailede güçlü bir aile reisi otoritesi vardır, hatta bu otoriteyi koruma adına bazı aile içi ilişkiler en alt düzeyde gerçekleşir.
- Tüketim kalıpları, genellikle kendi ürettikleri ile sınırlı kalmaktadır. Fazla değişiklik göstermez. Ekonomik ihtiyaçlar aile içinde karşılanır.
- Yaşları ve cinsiyetleri ne olursa olsun aile üyelerinin davranışlarından tüm aile sorumludur. Bu nedenle ilişki örüntüleri çok katıdır ve bunlardan sapmaya izin verilmez. Bu özellikleri ile değişime karşı kendi korur.

- **b) Çağdaş kır ailesi;** dışa açılmış, pazar ekonomisinin olduğu kırsal yapılarda karşımıza çıkar.
- Dışa açılmış olması ilişkilerin yaygınlaşmasını, çeşitlenmesini getirir.
- Aile büyüklüğünde küçülme görülür. Bunda doğurganlığın azalmasının yanısıra kente göçün de payı vardır. Dışarı açılan ekonomik yapıyla birlikte toplumsal hareketlilik de yaşanmaktadır.
- Aile reisinin mutlak otoritesi, ilişkiler ağının genişlemesi, ailenin ekonomik işlevini geleneksel yapıya göre yerine getirememesi gibi nedenler sonucu sarsılır.
- Ailenin üyelerinin davranış ve ilişkileri üzerindeki denetimin azalması ve bireysel tercihlerin grup tercihinin göre ön plan çıkmasıyla aile bağları geleneksel kır ailesine göre daha zayıftır. Eş seçimi, iş seçimi, yaşamak istenilen yer gibi kararlarda bireysel tercihler ağırlık kazanmıştır.

- **Kent Ailesi**

- Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte bütün toplumsal işlevleri üstlenen geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Sanayi-kent ailesi olarak nitelendirilen çekirdek ailenin toplumsal işlevi de azalmıştır. Günümüzde bu ailenin iki işlevi olduğu düşünülmektedir; birincisi üreme ve çocukların sosyalizasyonu, diğeri ise eşler arasındaki uyumun sağlanmasıdır.
- Kent ailesi toplumun diğer kurumlarıyla etkileşim içindedir, toplumsal, ekonomik yapının özelliklerine bağlı olarak kendi biçimini oluşturmaktadır. Örneğin kentte ailenin temel üretim birimi olma özelliğini yitirmesine bağlı olarak kuruluş ve işleyiş biçiminden köklü değişimlere uğraması kaçınılmazdır. Ailede belli bir düzeyde işbirliği olsa da çoğunlukla akrabalık ilişkilerinden uzak kalınır, akrabalarla yardımlaşma ve destek azalır, hatta hiç yoktur. Eşler arası eşitlik ilişkisi vardır, giderek daha bağımsız bir kuruma dönüşür. Ana babanın çocuklarla ilişkisi yumuşamıştır, eş seçiminde tercihler ön plandadır, üyelerin birbiri üzerindeki denetimin azalmış, evlilik yaşının büyümüş, doğurganlığın eşlerin ihtiyaçlarına göre belirlenmiş olduğunu görürüz. Dış ilişkilerinde akrabalık ilişkisi değil iş hayatı yön vermektedir.

BOŞANMA

Evlilikler her zaman varlığını sürdüremez ve hemen hemen tüm toplumlar evli çiftlerin boşanmasını mümkün kılar. Resmi ya da gayri resmi araçlar yoluyla boşanma ya da evliliğin çözülmesi evrensel bir olgudur. Nedir boşanma? Evlenen bireylerin ve varsa çocuklarının statülerini bir düzene koyarak toplumsal olarak kabul edilir şekilde evliliğin sonlandırılmasıdır. Kimi toplumlarda sadece eşleri değil dahil oldukları akrabalık sistemini de ilgilendirir. Başlık parasının geri verilmesi durumu söz konusuysa boşanma bazı güçlülere yol açabilir.

Hangi tarafın boşanma sürecini başlatacağı gibi boşanma nedenleri de kültürden kültüre değişiklik gösterir. En yaygın nedenler arasında tartışmak, şiddet görmek, cimrilik ve aldatma bulunmaktadır. Bir başka sık görülen neden ise çocuk olmamasıdır.

Kültürlere göre değişen bir yönü de boşanan kadın ve erkeğe yönelik tutumlardır.